Іванова Марина Іллівна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
Чанцева Тетяна Петрівна,
магістр другого курсу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

«ЗНЯТТЯ КОРПОРАТИВНОЇ ВУАЛІ»: ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вперше доктрина «зняття корпоративної вуалі» була сформульована в англійських і американських судах в кінці XIX – початку XX століття. Суть її полягає в тому, що за певних умов відповідальність за зобов'язаннями юридичної особи може покладатися на його учасників або інших контролюючих його осіб, незалежно від положень закону про обмеження їх відповідальності. Згодом даний інститут набув широкого поширення в країнах «загального права», адже саме common law дає найбільший обсяг можливостей для застосування правових конструкцій, які для юристів континентальної правової системи можуть здатися занадто «абстрактними». Використання судами даного принципу може зупинити шахрайські дії, маскування бізнесу або обхід закону юридичними особами, що створюють для обмеження своїх ризиків інші юридичні особи. Саме поняття «зняття (зривання) корпоративної вуалі» в загальному вигляді можна сформулювати наступним чином: це покладання судовим органом відповідальності на особу, яка дійсно прийняв рішення, що спричинило порушення прав або інтересів третіх осіб, незалежно від того, яка особа формально вчинила такі дії . Таким чином, в розрізі українських правових реалій відповідно до цього принципом суд має право покласти відповідальність за будь-які дії групи компаній, яка може складатися з декількох десятків різних ТОВ, на особу, яка в дійсності приймає рішення і контролює всю групу з таких «одноденок».

Вперше про доктрину «зняття корпоративної вуалі» на Україні заговорили після того, як Кабінет Міністрів оголосив про намір реорганізувати «Нафтогаз» відповідно до вимог Євросоюзу, виділивши з його складу основне видобувне підприємство «Укргазвидобування». Подібні ініціативи були неоднозначно сприйняті російською стороною щодо існуючих «газових» угод. Офіційний представник «Газпрому» заявив про перспективу судового розгляду в міжнародному арбітражі шляхом використання проти України концепції «зняття корпоративної вуалі», оскільки НАК «Нафтогаз» прийняв рішення про ліквідацію не самостійно, а є alter ego держави в даному правовідносинах, а саме це, на думку російської сторони, дозволить зобов'язати державу дотримуватися домовленостей. В цілому слід визнати, що хоча ідея «зняття корпоративної вуалі» склалася в прецедентному праві американських судів, з часом вона може стати важливим інструментом захисту інтересів кредиторів і в країнах «загального права». Оскільки правова система України – типово континентальна, яка сповідує принцип, що майно і зобов'язання юридичної особи повністю автономні від засновників, доктрина «зняття корпоративної вуалі» в нашій країні може мати коригувальний ефект, давши можливість кредитору залучити фактичного «власника» компанії до відповідальності. Однак варто пам'ятати, що існує безліч прикладів, коли хороші ідеї приводили до негативних результатів, так як були реалізовані поза обліком системних змін законодавства, а також правової культури суспільства. Впровадження цивілізованих підходів, заснованих на міжнародному досвіді, в українських реаліях можливо тільки за умови забезпечення фундаментальних тектонічних зрушень не тільки в системі законодавства, а й у світі самого правозастосування. Доктрина «зняття (а точніше – протикання) корпоративної вуалі» (англ. – piercing the corporation veil) має на увазі можливість поширення зобов'язань і відповідальності юридичної особи на особу, прямо або побічно з ним афілійовану, наприклад на акціонерів. Іншими словами, вона дозволяє в деяких виняткових випадках ототожнювати для цілей конкретного позову компанію і контролює її осіб, позбавляючи тим самим компанію окремої правосуб'єктності. У подібних випадках мова йде про звернення стягнення на активи контролюючої особи за позовом до компанії або навпаки.

В Україні сьогодні немає однозначних правових підстав для застосування цієї доктрини, хоча прецеденти її застосування можна простежити в деяких судових рішеннях. Наприклад, Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ своєю ухвалою (скасованою згодом Верховним Судом України) змінив правовий режим майна приватного підприємства на режим спільного сумісного майна подружжя-засновників, поклавши на них зобов'язання підприємства.

Ставлення до вищевказаної доктрини досить двояко: з одного боку, вона здатна в більшій мірі захистити права добросовісних кредиторів, з іншого - її застосування часто може бути не тільки не обґрунтовано по відношенню до контролюючих відповідача особам, а й може суперечити існуючим правовим принципам. Багато, в тому числі англійські, судді вважають, що подібна доктрина взагалі не потрібна, так як формулювати її в суворих правових термінах досить складно, а часом і зовсім неможливо. Практично всі справи можна вирішити іншими, більш прозорими правовими методами. Крім того, слід розуміти, що «зняття корпоративної вуалі» в судовій практиці країн системи загального права застосовується лише у випадках обходу закону, коли особа використовує компанію, щоб уникнути відповідальності за своїми зобов'язаннями , і це може бути застосовано тільки у випадках, якщо всі інші правові теорії безсилі. З позицій необхідності забезпечення ефективного захисту інтересів кредиторів від недобросовісних боржників доцільність запровадження у вітчизняну практику правозастосування доктрини «підняття корпоративної вуалі» сумнівів не викликає. Однак слід пам'ятати і про небезпеку,яка криється у правових реаліях нашої країни, сумно відомої високим рівнем корупції. Корупція, а інколи і непрофесіоналізм суддів можуть призвести до того, що в Україні шляхом необґрунтованого застосування цієї доктрини до відповідальності за зобов'язаннями іншої особи будуть притягатися особи, які не мають підстав нести таку відповідальність. Причому аргументами можуть стати лише суддівська «правосвідомість» та особливе розумінням «суспільної справедливості». В руках заангажованих суддів цей інструмент може використовуватись для того, щоб навіть за сприятливих обставин та правоти особи по суті, в неї забрати те, чим вона володіє на законних підставах. Чи готова судова система України до застосування такої доктрини в умовах відсутності законодавчого регулювання даного принципу – велике питання. Аби уникнути небезпеки легкого заперечення випробуваного віками інституту юридичної особи з її відокремленістю майна та обмеженою відповідальністю, а також для забезпечення обґрунтованого і виваженого, дійсно справедливого застосування доктрини «підняття корпоративної вуалі», зважаючи на рівень корупції в нашій країні та більшу прихильність до нормативістського підходу, ніж до загальних засад права та справедливості, доцільно на законодавчому рівні визначити правовідносини, в рамках яких може ставитися питання про застосування даної доктрини, підстави та умови її застосування, порядок та обсяги доказування зловживань тощо. На даний час українське законодавство передбачає окремі випадки залучення до субсидіарної відповідальності третіх щодо боржника осіб, зокрема: власника майна боржника, керівника боржника, голови ліквідаційної комісії (ліквідатора), які не звернулися до суду із заявою про порушення справи про банкрутство у разі виявлення недостатності майна для задоволення вимог всіх кредиторів (ч. 6 ст. 51 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»); всіх юридичних осіб, що утворилися в результаті поділу юридичної особи-боржника, за зобов'язаннями,які перейшли до однієї з юридичних осіб правонаступників (ч. 5 ст. 197 ЦК України, ч. 5 ст. 85 Закону України «Про акціонерні товариства»); всіх юридичних осіб, що утворилися в результаті виділу юридичної особи-боржника, а також самої юридичної особи, з якої здійснено виділ, за зобов'язаннями, які перейшли до однієї з юридичних осіб-правонаступників (ч. 3 ст. 109 ЦК України, ч. 2 ст. 82 Закону України «Про акціонерні товариства»); холдингової компанії, в результаті дій або бездіяльності якої корпоративне підприємство виявиться неплатоспроможним та визнається банкрутом (ч. 6 ст. 126 ГК України); (5) учасника (засновника) теплопостачальної або теплогенеруючої організації за її заборгованістю перед постачальниками енергоносіїв у разі прийняття рішення про її ліквідацію (ч. 5ст. 22 Закону України «Про теплопостачання»). На даний час відомості про застосування згаданої доктрини чи про рішення,винесені українськими судами в дусі такої доктрини, відсутні.

Отже , доктрина «підняття корпоративної вуалі», напрацьована судами країн англосаксонського права, сприйнята судовою практикою, а в окремих правових системах – і законодавством країн континентального права. Заперечуючи, на перший погляд, обмежену

відповідальність юридичної особи за своїми зобов'язаннями, насправді вона може бути застосована виключно в рамках судових процедур як екстраординарний захід за наявності не лише відносин контролю, а й зловживань з боку осіб, що здійснюють такий контроль. Результатом застосування даної доктрини у судовій практиці України може стати ефективна протидія зловживанням статусом юридичної особи (корпоративною формою) і недобросовісним діловим практикам, забезпечення розвитку інституту соціальної відповідальності бізнесу.

Бібліографічні посилання:

1. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)* , 2003, №№ 40-44, ст.356). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20130118
2. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». *Відомості Верховної Ради України (ВВР*), 1992, № 31, ст.440) ч. 2 ст. 82 Закону України «Про акціонерні товариства») ; URL: 2343-12.
3. Закон України «Про теплопостачання». *Відомості Верховної Ради України (ВВР*), 2005, № 28, ст.373. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15.
4. Карнаух Т. Доктрина «Підняття корпоративної вуалі»: сутність та перспективи застосування в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С.53

Калініченко Зоя Дмитрівна,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ
Кільдянкіна Марина Дмитрівна,
здобувач Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВХОДЖЕННЯ В ГЛОБАЛЬНІ ЛАНЦЮГИ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ ВІТЧИЗНЯНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

На сьогоднішній день глобальні ланцюги доданої вартості стали ключовими елементами в світовій економіці, які наглядно демонструють тенденції глобалізації. Враховуючи те, що глобальні ланцюги мають великий вплив не тільки на окремі компанії, а й на країни в цілому, актуальним стає проаналізувати їх вплив на вітчизняну економіку та процеси її глобалізації.

Концепцію глобальних ланцюгів вартості (GVC, global value chain) ще в 1970-х роках почав розвивати Майкл Портер [1]. Пізніше в 2000-х роках вона трансформувалася в концепцію глобальних ланцюгів доданої вартості (GVCs, global value-added chains). Вклад в дослідження глобальних ланцюгів доданої вартості найбільше внесли Гаррі Джереффі та Рафаель Каплинські [2]. Вчені досліджують теоретичні та практичні інструменти для аналізу глобальних ланцюгів доданої вартості та управління ними. В порівнянні з галузевим аналізом підхід з точки зору ланцюгів доданої вартості дозволяє досліджувати аспекти взаємодії між компаніями, їх конкурентоспроможність в межах ланцюга, визначити обмеження для входу в ланцюг та розробити рекомендації в сфері управління економікою.

Метою дослідження є дослідження впливу глобальних ланцюгів доданої вартості на українську економіку.

Завдання дослідження – це аналіз перспективності входження в глобальні ланцюги доданої вартості вітчизняними підприємствами.

Ланцюг створення доданої вартості включає всі бізнес-процеси, які повинні бути виконані від моменту отримання замовлення від споживача до постачання кінцевого продукту. Ланцюг створення доданої вартості функціонує не тільки в межах однієї компанії, а й поєднує десятки й сотні різних компаній в одну формалізовану структуру. Такий ланцюг є глобальним.

По даним Конференції ООН по торгівлі та розвитку (UNCTAD) в 2016 році повідомлялось,